

44. KONFERENCA LIBER

Od 24. do 26. junija 2015 je v Londonu (Senate House, University of London) potekala 44. konferenca LIBER z naslovom *Towards Open Science*.

Pozdravne nagovore so imeli prof. Adrian Smith, namestnik rektorja Univerze v Londonu, dr. Paul Ayriss, predsednik organizacijskega odbora LIBER in direktor knjižnične dejavnosti na UCL (University College London), ter Kristina Hormia-Poutanen, predsednica LIBER.

Poudarili so pomen in vlogo knjižnic pri uvajanju odprte znanosti in predstavili izzive pri njenem razvoju. Štiri strateške usmeritve, ki jih je v zvezi s tem sprejel izvršilni odbor LIBER, so:

- razvoj vodilne vloge v hitro spreminjajočem se času,
- podpora raziskovalnih knjižnic,
- omogočanje odprte znanosti,
- spodbujanje novih modelov za knjižnice.

Eden od načinov uresničevanja teh usmeritev je sodelovanje pri evropskih projektih, ki so pomembni za knjižnice in LIBER kot ustanovo. Dr. Paul Ayriss je predstavil stavbo (Senate House), v kateri se je odvijala konferenca, in njeno knjižnico, kjer so dragocene zbirke s področij umetnosti in humanistike. Konferenca LIBER 2015 je bila organizirana v sodelovanju s številnimi ustanovami in akademskimi knjižnicami v Londonu, ki že dolgo sodelujejo med sabo. To so: University of London, Senate House Library, UCL (University College London), Imperial College London in LSE (London School of Economics).

Po uvodnem delu so se začeli delavnice, predavanja in razprave. Predavanja, ki sem se jih udeležil, so predstavljena v nadaljevanju. Povzetki in predstavitve so v celoti objavljeni na spletni strani konference, ki je navedena na koncu prispevka.

Digital Collections Workshop: Digitisation of Newspapers in European Libraries (Andreas Degkwitz, vodja delovne skupine, Humboldt University Berlin, Nemčija, Roger Jøsevoid, National Library of Norway, Norveška, Torsten

Johansson, Royal Library of Sweden, Švedska, Tonny Skovgård Jensen, State and University Library in Aarhus, Danska, Jukka Kervinen, National Library of Finland, Finska, Bruno Sagna, Bibliothèque Nationale de France, Francija)

Predstavljene so bile številne dejavnosti na področju digitalizacije v evropskih knjižnicah v okviru projekta Europeana. Cilja nedavno izvedenih aktivnosti na Finskem, Danskem in Norveškem sta bila digitalizacija in zagotavljanje dostopa do zbirk aktivnih, avtorsko zaščitene časopisov. Delovna skupina za digitalne zbirke je zaprosila Nacionalno knjižnico Norveške, da prouči stanje teh aktivnosti v Evropi. Na delavnici so predstavili rezultate ankete in primere dobre prakse. Več na <http://www.liber2015.org.uk/event/digitisation-of-newspapers-in-european-libraries/>.

The Organisational and Technical Aspects of Slovenian Open Access Infrastructure (Milan Ojsteršek, Univerza v Mariboru, Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko, Slovenija)

Milan Ojsteršek je predstavil organizacijski in tehnični vidik vzpostavitve infrastrukture odprtega dostopa v Sloveniji. Infrastruktura je sestavljena iz zbirk slovenskih univerz, raziskovalnih organizacij, nacionalnega portala in drugih slovenskih arhivov (dLib.si, VideoLectures.NET, Digitalna knjižnica Ministrstva za obrambo, arhiva podatkov Social Science in ScieVie). Nacionalna mreža odprtega dostopa do zbirk povečuje prepoznavnost in vpliv nacionalnih raziskovalnih dejavnosti ter omogoča hitrejši prenos znanja in učinkovitejšo uporabo rezultatov raziskav. Zagotavlja dodatne storitve za uporabnike, kot sta iskanje po vseh zbirkah in trajno shranjevanje raziskovalnih objav in podatkov raziskav. Nacionalni portal "openscience.si" zagotavlja odkrivanje podobnosti vsebin (plagiatorstva) za vsako delo, shranjeno v zbirkah univerz.

Glavne prednosti slovenske infrastrukture v primerjavi z drugimi primerljivimi evropskimi nacionalnimi infrastrukturami odprtega dostopa so: uporaba programske

opreme za odkrivanje plagiatstva med postopkom oddaje zaključnih del, disertacij in raziskovalnih publikacij v elektronski obliki, uporaba centralnega priporočilnega sistema znotraj nacionalnega portala, ki daje priporočila v vseh zbirkah, integracija zbirk univerz s svojimi informacijami in preverjanje pristnosti sistemov z ARNES-ovo avtentikacijsko in avtorizacijsko infrastrukturo (AAI), nacionalni bibliografski katalog COBISS.SI, nacionalni raziskovalni informacijski sistem SICRIS, razpoložljivost zbirk iz mobilnih aplikacij za naprave Android, Windows Phone in iOS ter uporaba novih funkcij v zvezi z zbirkami, ki niso bile uporabljene v drugih znanih odprtokodnih programskih zbirkah (DSpace, Eprints, Fedora itd.). Nove funkcije so statistike mentorstva, samodejna razdrobljenost dokumentov in uporaba normativne baze podatkov CONOR.SI. Cilj portala je podpora odprti znanosti, ki poleg odprtega dostopa vključuje tudi odprto sodelovanje znanstvenikov v različnih fazah raziskovanja. Več na <http://www.openscience.si/>.

Academica: A New Quality in Interlibrary Loan Systems (Katarzyna Slaska, National Library of Poland, Poljska)

Avtorica je v prispevku predstavila novi projekt Nacionalne knjižnice Poljske: digitalno izposojno znanstvenih publikacij *Academica*, ki so jo pripravili in implementirali v letih od 2012 do 2014 v sodelovanju z znanstvenim in akademskim računalniškim omrežjem. Cilj tega projekta je bila uvedba novega kvalitetnega sistema medknjižnične izposoje, ki bi nadomestil tradicionalni sistem izposoje; namesto pošiljanja kopij po pošti bi uvedli digitalno izposojno publikacij. Na portalu je dostopnih več kot 250.000 elektronskih znanstvenih publikacij in več kot 300.000 licenciranih publikacij. Uporabniki se registrirajo s knjižničnimi izkaznicami, dostop pa je organiziran v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah. Zaradi zakonskih omejitev in pravil medknjižnične izposoje lahko v sistemu *Academica* na celotnem ozemlju Poljske do publikacije hkrati dostopa le en uporabnik, zato uporabniki portala *Academica* uporabljajo sistem rezervacij in si tako organizirajo urnik dela na terminalih v izbrani knjižnici. Več na <https://academica.edu.pl>.

Working towards Open Access for Monographs – A Pilot with UK Universities (Eelco Ferwerda, OAPEN Foundation, Nizozemska)

Na lanskem konferenci sta bila predstavljena razvoj in logika delovanja fundacije OAPEN ter njenega servisa za odprti dostop do monografskih publikacij, letos pa je Eelco Ferwerda predstavil praktično izvajanje teh storitev pri pilotskem projektu, ki se je začel septembra 2014 v Veliki Britaniji v okviru fundacije OAPEN in zbirk JISC,

in sicer v tesnem sodelovanju z univerzami, univerzitetnimi knjižnicami in njihovimi založbami. Na podlagi izkušenj bodo v okviru projekta ustanavljali in testirali osrednje servise in storitve, namenjene podpori, spodbujanju ustvarjanja in diseminaciji visokokakovostnih odprtodostopnih znanstvenih monografskih publikacij. Projekt je osredotočen na štiri ključna področja, še posebej pomembna za tiste, ki sodelujejo pri znanstveni komunikaciji znotraj univerzitetne knjižnice. Ta področja so: zagotavljanje kakovosti, združevanje in vlaganje, razširjanje in odkrivanje ter upravljanje informacij.

A Library Infrastructure for the Practices of Scholarly Communication (Sofie Wennström, Stockholm University, Švedska)

Založba Univerze v Stockholmu je bila ustanovljena leta 2014, svoje prve knjige in eno akademsko revijo v odprtem dostopu pa je objavila v začetku leta 2015. Opisala je trenutne izzive založbe ter predstavila strategije in načrte za nadaljnji razvoj založbe. Kot novi igravec v areni znanstvene komunikacije, kjer je konkurenca huda, želijo doseči najvišjo mednarodno raven. Z izmenjavo idej in najboljših praks prek strateških mednarodnih partnerstev z drugimi univerzitetnimi založbami bodo gradili trajnostni model za objavo recenziranih knjig in revij. Cilj je ustvariti več možnosti za raziskovalce na Univerzi, da objavijo in svoje rezultate sporočijo širšemu občinstvu. Vodenje založbe prinaša številna vprašanja o tem, kako lahko knjižnice zagotavljajo zanesljivo infrastrukturo za kakovostno akademsko izmenjavo idej na mednarodni ravni, kako bi lahko zagotovili postopek pregleda v skladu z metodami vrednotenja znanstvenega dela, kako zagotoviti storitve založništva, ki bi prinašale večje koristi raziskovalcem v primerjavi s tradicionalnimi modeli, kako lahko knjižnica deluje kot center odličnosti pri zbiranju znanja o znanstveni komunikaciji glede na založniški subjekt itd.

Založba Univerze v Stockholmu trenutno uvaja spletno infrastrukturo za proces strokovnega pregleda in kontrole kakovosti odprtodostopnih monografskih publikacij in knjižnih poglavij. Nadzor kakovosti pretoka del je bil razvit v tesnem sodelovanju z aktivnimi znanstveniki in strateškim partnerjem, družbo Ubiquity Press. Postopek ocenjevanja, ki ga izvaja uredniška skupina raziskovalcev, mora biti strog, pregleden in učinkovit, poleg tega pa mora slediti mednarodnim smernicam etike objavljanja. Prepričani so, da bo vključevanje raziskovalcev v procese vodenja in odločanja vodilo k večji uporabi, večji citiranosti in boljši prepoznavnosti raziskovalnih del.

bwFDM Communities – A Research Data Management Initiative in the State of Baden-Wuerttemberg, Germany (Karlheinz Pappenberger, University of Konstanz, Nemčija)

Ministrstvo za znanost, raziskave in umetnost zvezne dežele Baden-Württemberg je 29. julija 2014 sprožilo pobudo za e-znanost, torej za izgradnjo močne, učinkovite in inovativne informacijske infrastrukture za vse univerze, raziskovalne ustanove in univerze uporabnih znanosti v jugozahodni Nemčiji. V naslednjih letih bodo s proračunom, vrednim 3,7 milijona EUR, v petih območjih uredili licenciranje, digitalizacijo, upravljanje podatkov raziskav, odprti dostop in virtualna raziskovalna okolja. V tem okviru je potekal 18-mesečni projekt, ki se je začel v začetku leta 2014 in končal junija 2015; njegov namen je bil oceniti potrebne storitve in podporo, ki jo morajo knjižnice in računalniški storitveni centri ponuditi raziskovalcem na področju upravljanja podatkov raziskav. Pri tem projektu so sodelovale vse univerze v okrožju (Freiburg, Heidelberg, Hohenheim, Karlsruhe, Konstanz, Mannheim, Stuttgart, Tübingen in Ulm), ki so priznane na nacionalni in mednarodni ravni. Osebe, vključene v projekt, je imelo več nalog: odkriti konkretne potrebe in zahteve raziskovalnih skupin, ki delajo s podatki raziskav (v širšem smislu in na vseh področjih znanosti, družbenih ved in humanistike) iz vseh devetih univerz, predstaviti možne rešitve, pridobljene na osnovi polstrukturiranih intervjujev, in jih dokumentirati v obliki uporabniških zgodb. Opravili so več kot 650 intervjujev in dokumentirali več kot 1.200 zgodb, ki kažejo širok spekter potreb in želja raziskovalcev. Na podlagi tega bodo opredelili pomembna vprašanja in oblikovali zahteve, ki jih bodo nato kategorizirali in pripravili kot priporočila za konkretne izvedbene načrte. Končno poročilo ministrstvu je načrtovano kot izhodišče za celovito strategijo upravljanja podatkov raziskovalnega dela za zvezno deželo Baden-Württemberg.

Open Access in the Humanities Disciplines: Why is it so Hard and How Can We Fix it? (Dr. Martin Paul Eve, Literature, Technology and Publishing, Birkbeck, University of London, Velika Britanija)

Avtor je opisal posebne izzive humanističnih disciplin in vrsto možnih rešitev, ki so v vzponu pri uvajanju odprtega dostopa. Na primerih političnih zahtev, gospodarskega stanja in notranje kulture akademske humanistike je prikazal, da specifična disciplina retorike in posebne gospodarske strategije, kot so konzorcijska združevanja, zahtevajo odprti dostop. Domneva, da mora humanistika posnemati znanost, je sekundarnega pomena. Prikazal je pregled, kako je z odprtim dostopom v humanistiki v svetu danes, in povedal, kaj je še treba narediti v prihodnosti.

Več na <https://prezi.com/dblupxk4rfqf/martin-paul-eve-liber-2015/>.

Invenio "NEXT": The Next Generation Digital Library (Kenneth Hole, TIND Technologies, Švica)

Svet digitalnih knjižnic se razvija vse od leta 2000 naprej. Širjenje je postalo zelo pomemben dejavnik, enako velja tudi za nastajajoče zahteve glede funkcionalnosti ter za razširjanje in vizualizacijo podatkov raziskav, obsežno podporo API in povezanih podatkov (angl. *Linked Data*), sodobno in uporabnikom prijazno iskanje (kot v Googlovem iskalniku) itd. Da bi bolje razumeli nastajajoče tehnološke zahteve digitalnih knjižnic, so pri TIND Technologies razvili novo programsko opremo Invenio NEXT. Oprema je bila razvita kot prožen okvir za napredno prilagajanje, tako da se lahko prilagodi širokemu spektru primerov uporabe. Več na <https://tind.io/>.

Discovery, Learning, Teaching: The Library as an Integral Part of Higher Education (Christine Stohn, Ex Libris, Velika Britanija)

Razlogi za prihod v knjižnico (fizično ali virtualno) so različni. Uporabniki npr. iščejo točno določeno gradivo s seznama literature, želijo informacije za splošni pregled določene teme ali pa želijo pridobiti dodatno gradivo, ki ni na seznamu priporočenega gradiva za pripravo naloge itd. Avtorica je predstavila, kako bi knjižnice lahko bile in bi tudi morale biti sestavni del poučevanja in učenja. Podala je tudi podatke nedavne študije uporabnikov o različnih vidikih iskanja, raziskovanja in učenja. Ex Libris je v ta namen razvil *Leganto*, prilagodljivo, neodvisno orodje, ki temelji na oblaku in zagotavlja celosten pristop k ustvarjanju in upravljanju bralnih seznamov, študentom pa omogoča dostop do njih. Več na <http://www.exlibris-group.com/category/Leganto>.

Where Librarians Can Learn and Teach Open Science for European Researchers (Astrid Orth in Birgit Schmidt, Göttingen State and University Library, Nemčija, Dan North, LIBER)

Usposabljanje evropskih raziskovalcev in strokovnjakov v odprti znanosti je tako nuja kot izziv, zlasti pa dodatno olajša politiko odprtega dostopa Evropske komisije, ki je bila sprejeta v okviru raziskovalnega projekta *Obzorje2020* (angl. *Horizon2020*), in mnogih drugih financiranih raziskovalnih dejavnosti po vsej Evropi in po svetu. Najti dobre vire za poučevanje in usposabljanje je lahko izziv, čeprav so institucije in nacionalne pobude razvile kakovostne vsebine za usposabljanje na spletu, ki pa do danes še niso sistematično uporabljene v skupnosti. To knjižničarjem otežuje delo pri vzpostavljanju storitev

in usposabljanju svojih uporabnikov. Projekt FOSTER v sklopu EU je namenjen ugotavljanju, bogatenju in zagotavljanju vsebin za usposabljanje na področju odprte znanosti za evropsko raziskovalno skupnost. Na osnovi portala FOSTER, kjer so ustrezne vsebine, se bodo knjižničarji v raziskovalnem procesu lahko opremili s potrebnimi orodji in gradivom za učenje in poučevanje odprte znanosti. Več na <https://www.fosteropenscience.eu/>.

Innovative Research Services: The Library and Research Services Facilitating Open Science at Queen's University (Sharon A. Murphy and Karina McInnis, Queen's University, Kanada)

Sharon A. Murphy in Karina McInnis sta predstavili študijo primera o tem, kako na univerzi Queen's University sodelujeta raziskovalna skupnost in knjižnica v podporo odprti znanosti. Na podlagi študije so podali ključna priporočila za strateški načrt univerze v letih od 2012 do 2017. Glavni poudarek je na spodbujanju prenosa znanja tam, kjer lahko rezultati raziskave koristijo družbi, in na razvijanju odprtega dostopa. Sodelovanje raziskovalcem omogoča podporo in dostop do storitev, ki jih potrebujejo, in to na enem mestu in brez podvajanja prizadevanj tako administratorjev kot tudi raziskovalcev. Univerzitetni raziskovalni servisi in knjižnica prav tako sodelujejo pri načrtovanju storitev za upravljanje podatkov, cilji pa so boljša dostopnost podatkov raziskav, izmenjava podatkov in povečanje vpliva rezultatov raziskav. Več na <http://www.queensu.ca/vpr/strategic-research-plan>.

More Than Sum of its Parts: the Biodiversity Heritage Library as a Case Study in Open Science (Jane E. Smith in Constance Rinaldo, Natural History Museum, Velika Britanija)

Avtorici sta predstavili sodelovanje med knjižnico BHL (Biodiversity Heritage Library) in partnerji, katerega namen je, da bi bila literatura o biotski raznovrstnosti na voljo globalni skupnosti. BHL znanstvenikom, strokovnjakom in javnosti omogoča odprt dostop do skoraj 46 milijonov strani digitaliziranega besedila in sive literature o biotski raznovrstnosti. Knjižnica predstavlja zrelo in trajnostno virtualno institucijo in digitalno zbirko. Podpira odprto znanost in širšo kulturno rabo, tako da nenehno dodaja pomembne vsebine in izboljšuje dostop z razvojem in uporabo inovativnih orodij, ki vključujejo tudi podatkovno rudarjenje. Skupno delo je partnerjem omogočilo, da so lahko združili in povezali svoje zbirke in tako zagotovili čim bolj popoln raziskovalni vir. Rezultati sodelovanja pri oblikovanju standardov, najboljših praks in infrastrukturnih rešitev pa prinašajo tudi boljše slikovno gradivo, metapodatke in podporna orodja ter določanje dolgoročnih digitalnih rešitev za shranjevanje in skupno rabo ter zmanjšanje stroškov skeniranja. Več na <http://www.nhm.ac.uk/our-science.html>.

Konferenca LIBER bo leta 2016 potekala v Helsinkih na Finskem (Helsinki Congress Paasitorni). Več na <http://www.liber2015.org.uk/invitation-to-the-liber-45th-annual-conference-helsinki-2016/>.

Vir

LIBER Annual Conference 2015, 2015. *Programme*. [online] Dostopno na: <http://www.liber2015.org.uk/programme/>.

Dušan Stošič